

УТВЕРЖДЕННЯ ЄДНОСТІ МІЖ ПОКОЛІННЯМИ ЯК ЗАСІБ ДУХОВНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

У статті висвітлюється специфіка духовної самореалізації учнівської молоді в сучасних соціокультурних умовах. Обґрунтовується доцільність та наводиться приклад розробки й реалізації творчого духовно орієнтованого проекту “Зустріч поколінь”, спрямованого на створення психолого-педагогічних умов для обміну життєвим досвідом, поглядами та цінностями між ветеранами сцени і старшокласниками.

Ключові слова: єдність між поколіннями, духовна самореалізація особистості, учнівська молодь, суспільно корисна діяльність

УТВЕРЖДЕНИЕ ЕДИНСТВА МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯМИ КАК СПОСОБ ДУХОВНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ МОЛОДЁЖИ

В статье раскрывается специфика духовной самореализации учащейся молодёжи в современных социокультурных условиях. Обосновывается целесообразность и приводится пример разработки и реализации творческого духовно ориентированного проекта «Встреча поколений», направленного на создание психолого-педагогических условий для обмена жизненным опытом, взглядами и ценностями между ветеранами сцены и старшеклассниками.

Ключевые слова: единство между поколениями, духовная самореализация личности, учащаяся молодёжь, общественно полезная деятельность.

Єдність між поколіннями є однією з найважливіших умов збереження та примноження еволюційно-історичного досвіду людства. Однак, за всі часи старші покоління були невдоволені відсутністю у молоді бажання наслідувати традиції, вчитися на помилках старших тощо. Натомість для молоді більш цінним виявляється сам процес набуття досвіду, можливість

самореалізації, адже можливості самореалізації багато в чому визначають успішність становлення та розвитку особистості.

Слід відзначити, що спрямованість самореалізації молоді може в кінцевому рахунку визначатися як суспільно корисна, а може мати й асоціальний характер. Зокрема, у минулі десятиріччя потреба в самореалізації учнівської молоді задовольнялася через участь у корисних справах піонерів, комсомольців, тимурівців. Діяльність цих організацій була соціально спрямованою і приносила чимало позитивних наслідків. На сьогодні цінності споживацтва та егоцентричні орієнтири в суспільній свідомості ускладнюють процес духовної самореалізації молоді, а без набуття відповідного досвіду духовний потенціал залишається нереалізованим.

Чи можливо в сучасних соціокультурних умовах забезпечити розвиток і реалізацію духовного потенціалу учнів і студентів, не очікуючи соціального замовлення з боку держави? Практика показує, що найбільш доцільною формою організації відповідних психолого-педагогічних умов є метод проектів, участь у яких дає змогу молоді залучитися до суспільно корисної діяльності. Розробка подібних проектів має здійснюватися за участю самих учнів, враховувати їх потреби, бажання, інтереси та цінності. Тобто з відносно пасивного спостерігача, споживача наданої інформації та чужого досвіду учень поступово перетворюється на соціально активну творчу особистість, яка прагне змінити світ на краще. Така зміна позиції підвищує самооцінку, допомагає відчувати себе потрібним, а отже – дорослим.

Слід зазначити, що метод проектів дедалі активніше входить у простір сучасної освіти, адже він особливим чином поєднує психолого-педагогічну теорію і практику, розкриває перспективи для творчої, конструктивної діяльності. Серед сучасних дослідників цього методу можна назвати таких вчених, як Л. М. Ващенко, С. Б. Кримський, І. Г. Єрмаков, О. В. Онопрієнко, В. В. Рибалка, Г. С. Сазоненко, С. О. Сисоєва, Л. В. Сохань та ін. [1], [2], [3].

У працях науковців актуалізовано різні аспекти проектної діяльності особистості, однак, досі не висвітленим залишається питання духовної самореалізації молоді.

Мета статті полягає у розкритті специфіки духовної самореалізації учнівської молоді в процесі встановлення порозуміння та єдності між поколіннями.

Що являє собою потреба молоді у духовній самореалізації? Якими є її психологічні витoki? Одним з вагомих чинників, що актуалізує спочатку підсвідому, а надалі усвідомлену потребу особистості у духовному розвитку є прагнення до відновлення єдності, яка була втрачена дитиною під час народження та відокремлення від організму матері [4]. З перших років життя дитина несвідомо прагне відновити втрачену єдність у сімейному колі. Поступово межі сім'ї стають для дитини тісними. Вона шукає єдності з першим вчителем, із новими друзями, спрямовує мислення і вчинки не тільки на себе, але й на інших, що актуалізує психологічний механізм децентрації.

Надалі, у період входження підлітків у доросле життя, ідеальні уявлення вступають у протиріччя з реальністю [5]. Випробуванню підлягають уявлення про добро та зло, установки батьків, про те, що слід бути слухняним (а цим нерідко маніпулюють інші), поважати дорослих (а вони не завжди цього заслуговують) і т.п. Прагнення до єдності зумовлює опанування соціального рівня відносин, апробації отриманих знань, досвіду, засвоєних цінностей та смислів у власних вчинках, поведінці та діяльності.

Відновлення втраченої єдності відбувається через розширення кола друзів, знайомих, поглиблення стосунків. Підлітки прагнуть до взаємодії, спілкування. Для старшокласників та студентів характерними є активізація самосвідомості, зміна життєвих позицій, що пов'язана з вибором професії, початком інтимного життя юнака чи дівчини, формуванням свідомого та самостійного світосприйняття. Духовний розвиток на цьому віковому етапі набуває все більших ознак саморозвитку. Потреба у реалізації єдності

знаходить відображення у створенні кола друзів і власної сім'ї відповідно до ідеальних уявлень про дружбу та кохання. Зближення психологічної дистанції у спілкуванні актуалізує розвиток емпатії, взаєморозуміння. Поява молоді сім'ї змушує нести відповідальність за свої вчинки, за збереження сімейної вірності як умови єдності. Молода людина прагне єдності з людською спільнотою, прагне до порозуміння „на рівних” з іншими поколіннями.

Потреба в наданні молоді можливості збагатити та реалізувати свій духовний потенціал вимагає розробки й запровадження спеціальних творчих особистісних проєктів духовного спрямування, участь в яких дозволить учням залучитися до суспільно корисної діяльності. Розробка таких проєктів має здійснюватися за участю самих учнів, враховувати їх потреби, бажання, інтереси та цінності.

Наведемо приклад організації та здійснення подібної форми роботи у профільних класах гуманітарної спрямованості київської гімназії №153 ім.О.С.Пушкіна в ході розробки та впровадження творчого духовно орієнтованого проєкту “Зустріч поколінь”.

Творчий духовно орієнтований проєкт “Зустріч поколінь”

Мета проєкту: створення психолого-педагогічних умов для обміну життєвим досвідом, поглядами та цінностями між ветеранами сцени та гімназистами. З боку гімназистів передбачалася активізація інтересу, потреби в мудрості, у здійсненні посильної допомоги старшому поколінню, у духовній самореалізації.

До участі у проєкті залучався колектив 6 (10) гуманітарного класу київської гімназії №153 у складі 22 учнів. З боку ветеранів сцени активну участь у проєкті брали 12 осіб, серед яких:

Шовковий Ярослав Андрійович – у минулому провідний соліст Львівського, Свердловського, Одеського, Казахського та Киргизького оперних театрів;

Сеннікова Раїса Денисівна – викладач історії театру Інституту театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого;

Бедненко Борис Миколайович – соліст балету Львівського оперного театру;

Ліна Біленька – дитяча письменниця та інші діячі культури і мистецтв.

Етапи здійснення проекту

I. Потребово-мотиваційний. На даному етапі здійснювалась активізація у молоді таких потреб, бажань і прагнень, як:

- потреба в сприйнятті та передачі духовного досвіду під час спілкування;
- бажання відновити втрачені зв'язки між поколіннями;
- прагнення самовдосконалення;
- бажання знайти в соціумі власне місце для принесення максимальної користі, для виконання життєво важливої місії.

II. Інформаційно-пізнавальний. На цьому етапі учням була повідомлена інформація про існування Будинку ветеранів сцени та про умови проживання пенсіонерів, які присвятили своє життя служінню мистецтву. Адміністрація Будинку також повідомила про потребу наведення ладу на присадибній ділянці навколо будинку. Необхідно було скопати землю, обрізати садові дерева, прибрати сміття тощо. Ця робота була непосильною для пенсіонерів.

III. Цілеутворюючий етап. На цьому етапі необхідно було об'єднати учнів навколо ідеї допомоги ветеранам сцени, структурувати висловлені учнями думки та пропозиції щодо цієї теми. Було вирішено, що в процесі зустрічі будуть обговорюватися найактуальніші проблеми людського життя: життєві смисли, цінності, перемоги та помилки. Головне – приділити увагу пристарілим, надати пенсіонерам можливість висловитися й бути вислуханими.

Для отримання згоди на проведення зустрічі спільно з активом класу було здійснено окрему поїздку до Будинку ветеранів сцени. Пенсіонери радо відгукнулися на пропозицію, активно включилися в обговорення умов її проведення.

IV. Результативний етап. На цьому етапі здійснюється активний розвиток у старшокласників таких компонентів духовно орієнтованої діяльності:

- здатність до надання духовної допомоги потребуючим у різних формах спілкування;
- здатність створювати й підтримувати в колективі атмосферу поваги, порозуміння, творчої співпраці;
- сердечність, великодушність, доброта;
- здатність контролювати свої думки, емоційні стани, слова, дії;
- готовність виносити самостійні моральні судження, здатність бачити ситуацію іззовні, з позиції мудрості, любові;
- здатність свідомого керування увагою тощо.

Зустріч випускників гімназії №153 із мешканцями Будинку ветеранів сцени було здійснено 16.04.2003 р. Взаємодія розпочалася з творчої праці гімназистів на присадибній ділянці. Важливо було те, що діти принесли з собою власні садові інструменти, оскільки у розпорядженні Будинку їх не вистачало. Пенсіонери виходили на подвір'я, вітали дітей, дякували їм.

Старшокласники, не відчуваючи примусу, працювали з особливим натхненням. Деякі з них признавалися, що вдома батьки не можуть їх примусити працювати на дачі, а тут... Тут все по-іншому. Пам'ятне фотографування учнів з ветеранами посилювало ефект святковості.

Після активної фізичної праці учасники зібралися у невеличкому актовому залі. Учні почали поволі ставити запитання. Ветерани сцени розповідали про свій життєвий шлях, показували старенькі афіші, співали та декламували вірші. Всі присутні неначе стали учасниками єдиної мистецької дії, опинившись одночасно перед театральною сценою та за її кулісами,

оскільки артисти розкривали перед слухачами маловідомі секрети театрального мистецтва.

По дорозі додому старшокласники обговорювали епізоди зустрічі, згадували найбільш пам'ятні моменти. Дві учениці домовилися з ветеранами про наступну зустріч і запропонували однокласникам узяти в ній участь.

Анкетування, проведене серед старшокласників, включало в себе такі запитання:

1. Який найбільш цінний підсумок принесла зустріч особисто Вам?
2. Чи відбулися зміни у Ваших поглядах на життя?
3. Який епізод Вам запам'ятався особливо?
4. Як вплинула зустріч на Ваше особистісне зростання?
5. Яким був загальний вплив зустрічі на колектив класу?

У відповідях на перше запитання анкети учні відповіли, що найцінніший підсумок – збагачення життєвим досвідом, знаннями про майбутнє доросле життя, розумінням, що вибір професії істотно впливає на хід подальшого життя людини.

Наведемо кілька типових відповідей на це запитання.

Ірина П.: “Я зрозуміла, що є люди, які проходять через життя із зіркою, – своєю мрією та долею. Вони вірять у те, що досягнуть бажаного в житті. Дуже добре, що є ще такі мрійливі, сильні та цілеспрямовані люди”.

Ольга П.: “Було надзвичайно цікаво побачити людей, яким ми зобов'язані культурним розвитком нашої країни. Бо саме ці люди присвятили своє життя тому, щоб збагатити культуру суспільства”.

На друге запитання схвально відповіли 70% гімназистів. Проілюструємо цю тенденцію висловлюванням Анастасії Ч.:

“Я впевнилася, що слід завжди домагатися своєї мети і не зневірятися навіть у самих важких ситуаціях. Ці люди стали для мене прикладом”.

Інші 30% відповіли, що все, що відбулося під час зустрічі, лише підтвердило їх попередні погляди на життя.

Серед епізодів, що найбільш запам'яталися, учні називали фрагменти творчих виступів та спогади ветеранів, розповіді про творчу діяльність.

Відповіді про вплив зустрічі на особистісне зростання виявилися суто індивідуальними й неповторними, що ускладнює їх узагальнення. Наведемо лише кілька з них:

Катерина Б.: “Я відчула, що можу змінити світ, що можу дарувати людям позитивні емоції”.

Ірина Ш.: “Захотілося якось допомогти цим людям, розвеселити їх, проявити свою турботу. Тепер є бажання й сили робити в житті щось хороше”.

На останнє запитання щодо загального впливу зустрічі на колектив класу влучною видається відповідь Тетяни К.: “Стало якось тепліше, всі зрозуміли, що комусь потрібні. Підвищилася свідомість колективу”.

Анкетування, проведене серед ветеранів сцени, включало такі запитання:

1. Що найбільш цінне, на Ваш погляд, відбулося під час зустрічі?
2. Ваша головна порада школярам.
3. Від яких життєвих помилок Вам хотілося б застерегти молоде покоління?
4. Ваше побажання школярам.
5. Чи необхідно проводити подібні зустрічі надалі?

У відповідях на перше запитання ветерани повідомили, що найціннішою була сама зустріч поколінь, прояви уваги й зацікавленості. За висловом актриси Клавдії Титівни Мудиянної, «Крапля добра–допомоги, яку принесли школярі людям похилого віку, може змінити світ на краще, а ще зустріч примушує замислитися як вижити в цьому світі, де безперервно йде

боротьба добра і зла? І як сказав А. Ейнштейн, «Щоб вижити, нам потрібен інший спосіб мислення...»».

Поетеса Ліна Біленька так охарактеризувала сутність взаємодії ветеранів і молоді:

«Повеселіли ветерани, а діти помудрішали.

Зігріті сонечком весняним, всі разом подобрішали».

Серед головних порад школярам провідне місце займали моральні настанови: «Завжди залишатися собою, пізнавати й усвідомлювати своє призначення для утвердження життя на землі!», «Любити Бога, Батьків, Батьківщину», «Більше знайомитися не з телевізійним, а з реальним мистецтвом театру».

У більшості відповідей на третє запитання містилося застереження проти вживання наркотиків, алкоголю, тютюну. Ярослав Андрійович Шовковий, зокрема, наголошував на моральній чистоті: «Будьте уважними в інтимних взаєминах. Не інтерес, а тільки любов виправдовує близькість», а Ліна Біленька висловила своє перестереження у віршах:

«У житті не легковажте, спершу думайте, все зважте,

Поміркуйте, як вчинити, щоб невітших сліз не лити».

Серед численних побажань, які ветерани адресували школярам, переважали бажання творчої та особистісної самореалізації, поради радіти малому і бути щасливим у житті, «любити життя, а не себе у житті, адже життя – це подарунок, який приносить радість усьому людству!».

Всі ветерани одностайно висловилися за продовження таких зустрічей:

«Такі зустрічі – Радість і Добра Надія»;

«Нам спілкуватися не лінь – живе хай дружба поколінь!

Нам спілкування – як життя, а юнь – це наше майбуття.

Про майбуття прекрасне мрієм. Хай дружба поколінь міцніє!»

За результатами зустрічі школярами було створено стінгазету, прикрашену пам'ятними фотознімками.

Таким чином, у ході здійснення проекту старшокласники отримали можливість реалізувати власний духовний потенціал у суспільно корисній діяльності, а мешканці Будинку ветеранів сцени відчували свою потрібність як носії мудрості та досвіду, необхідного прийдешнім поколінням. Запроваджений захід можна розглядати як елемент реалізації на практиці основних положень педагогіки добра [6].

Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на модифікацію проектів духовної самореалізації молоді, а також пошук нових ефективних засобів розвитку духовного потенціалу учнів і студентів.

Література

1. Єрмаков І.Г. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для XXI століття / Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник. – К.: Контекст, 2000. – С.14-21.
2. Рибалка В.В. Особистісний підхід у навчально-виховній роботі з підлітками: Методичні рекомендації для шкільних психологів. - Одеса: МО України, ОІУВ, АПН України, ІПППО, 1996.- 36с.
3. Помиткін Е.О. Творчий проект як засіб духовної самореалізації учнівської молоді // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико зорієнтований збірник. – К.: Видавництво “Департамент”, 2003.- С.310-315.
4. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. – К.: Наш час, 2005. – 280 с. – Бібліогр.: с. 252-278.
5. Моргун В.Ф., Седых К.В. Деликвентный подросток. Учебное пособие. – Полтава, 1995. – 161 с.
6. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб.- К.: МАУП, 2000.–312с.

Відомості про автора

	Помиткін Едуард Олександрович
	канд. психол. н., ст. наук. співр.
	Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, завідувач відділу психології трудової і професійної підготовки
	Україна 04060, м.Київ, вул. М.Берлинського – 9
	р.440-63-88 (дод. 125); д.592-55-65, моб.8097-684-92-91
	Е-mail: ipppo@mail.kar.net